

ירושלים	19:07	20:29
ת"א	19:29	20:31
חיפה	19:20	20:33
באר שבע	19:27	20:29

אילו של צחק

פרשת "שלח-לך"

"והתחזקתם, ולקחתם מפרי הארץ; והימים--ימי, בכורי ענבים." (שם)
בזוהר הק' נאמר: כי הימים האלו שבהם יצאו המרגלים (שהחלו ב - כט' סיון והסתיימו בימי חודש אב כפי שלומדים מהגמ' תענית כט.) הם ימים שבהם כוחו של הסט"א והיצה"ר תקיף ואז עלולים להיכשל בנקל!
 על כן ביקשם משה רבנו שיתחזקו ויתגברו על המכשולים, על ידי כוח קדושת הארץ, המסוגל לשבר את רוח הטומאה.

מוסיף וכותב הרה"ק **רבי שמשון מאוסטרופולי** זיע"א – רמז לכך מציון בכתוב: האותיות שלפני "ענבים" הן "סמאל", היינו ס', לפני ע', מ' לפני נ', א' לפני ב', ל' לפני מ', על כך נרמז בפסוק: "והימים ימי 'בכורי ענבים'", ימים שהם בכורים – קודמים ל – "ענבים", היינו זמן שליטת הסט"א. לכן בקשם משה: "והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ", טלו מפירות הארץ – מקדושתה, כדי שתוכלו להתחזק ולהתגבר על תוקף כח הטומאה, שלא יטעה ויכשיל אתכם...

"ויבאו עד-נחל אשכל, ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד, וישאֵהוּ במוט, בשָׁנִים; ומן-הָרְמָנִים, ומן-הַתְּאֵנִים." (י"ג, כ"ג)

אומרת המשנה במסכת ביכורים (פרק ג' משנה א'):

כיצד מפרשים הביכורים, יורד אדם בתוך שדהו ורואה **תאנה** שבכרה, **אשכול** שבכר, **רימון** שבכר, קושרו בגמי ואומר: הרי אלו ביכורים."

ולכאורה מדוע לא נאמר גם זית ותמר, שהרי גם הם משבעת המינים שצריכים להביא את ביכוריהם?

ועונה על כך **האר"י הקדוש**, שנאמרו דוקא תאנה, אשכול – ענבים ורימון כדי לרמוז שיש **במצות הביכורים תיקון לחטא המרגלים**! שכן על המרגלים אומרת התורה: **"ויבאו עד-נחל אשכל, ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד, וישאֵהוּ במוט, בשָׁנִים; ומן-הָרְמָנִים, ומן-הַתְּאֵנִים."** (במדבר י"ג כ"ג).

אולם המרגלים הוציאו דיבת הארץ, ואמרו: ראו כמה משונים פירותיה. ואילו במצות הביכורים עם ישראל לוקח את פירות ארץ ישראל, עולה לבית המקדש ואומר: **"ויבאנו, אל-המקום הזה; וייתן-לנו את-הארץ הזאת, ארץ זבת חלב ודבש."** ומוסיפה התורה: **"וישמחת בְּכָל-הטוֹב, אֲשֶׁר נתן-לך ה' אֱלֹהֶיךָ--ולביתך."**

ללמדך, שבהערכה והכרת הטוב לבורא עולם מתקנים את חטא המרגלים.

חז"ל מבהירים, שגם חטא המתאוננים שקראנו בפרשה הקודמת היה בעצם **"כפיות טובה"**, שכפרו בטובות העצומות שעשה עמהם הקב"ה, ולדאבונו, ענין זה מצוי מאוד, שבני אדם אינם מכירים בטובתו של המקום עמהם, הלוא הקב"ה מטיב עם כל אחד ואחד, ואין אדם שנפטר מלהודות על חסדי המקום עמו, רק שעל האדם להתבונן בהם, ואז יראה כמה עליו להכיר טובה לבורא.

אך כשלא מתבונן בזה, אז לא די שאינו מכיר בחסדי המקום, אלא עלול חס ושלום להיות מלא טרונאי על איזה 'מצוקה' שנקלע לפתחו 'שלא באשמתו', ואז אינו יודע באיזה סכנה הוא נכנס, כמו שאנו רואים כאן, כמה רע הוא הדבר לפני המקום, שמתרעמים על ה'מצוקות' במקום להכיר טובה על החסדים, שהם בדרך כלל במידה מרובה.

בבואם, המרגלים לא מעלימים את הדברים הטובים אודות הפירות ושבח הארץ, אך מיד עוברים לענות בהרחבה ובהטעמה על עוצמתם הצבאית של יושבי כנען **"אֲפֶסֶס פִּי-עַז הָעָם, הַיֹּשֵׁב בָּאָרֶץ;"**, ועל יכולת עמידתו הצבאית אמרו: **"והַעֲרִים, בְּצִרּוֹת גְּדֹלֹת מְאֹד"**, ולבסוף הוסיפו את הבעת דעתם וסיכמו: **"...לֹא נוּכָל, לַעֲלֹת אֶל-הָעָם: פִּי-חֶזֶק הוּא, מִמֶּנּוּ. וַיֵּצִיאוּ דַבַּת הָאָרֶץ, אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ, אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לֵאמֹר: הָאָרֶץ אֲשֶׁר עֲבַרְנוּ בָּהּ לְתוֹר אֹתָהּ, אָרֶץ אֲכָלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הוּא,"** (י"ג, ל"א-ל"ב)

והסוף כידוע מר – בכיית כל העדה, חרון אף ה', ועונש מר להיטלטל במדבר ארבעים שנה.

כחלק מהכנות בני ישראל בדרכם לארץ, משה רבנו ממנה שניים-עשר נציגים נבחרים למשימה לתור את הארץ, **"כָּלֶם אַנְשִׁים, רָאשֵׁי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל הָמָּה,"** ומצווה עליהם לבחון את טיב הארץ ואת חוזקו וגודלו של העם היושב בה:

"וְהָאָרֶץ הַשְּׂמֵנָה הוּא אִם-רְזָה, הִנֵּשׁ-בָּהּ עֵץ אִם-אֵין, וְהַתְּחַזְקֶתֶם, וְלִקְחֶתֶם מִפְּרִי הָאָרֶץ; וְהַיָּמִים--יָמִי, בְּכֹרֵי עֲנָבִים." (י"ג, כ')

פירש רש"י: **"היש בה עץ - אם יש בהם אדם כשר שיגן עליהם בזכותו."**

אביא לפניכם מעשה נורא שמספרים חז"ל, ממנו ניתן ללמוד מה רב כח תורתו ותפלתו אף של צדיק אחד, כדי להגן על היישוב כולו, ומה גדול החורבן, רח"ל, בהעדר כח זה:

מסופר בגמרא (ירושלמי תענית פ"ד) על גבורתו המופלאה של בן כוזיבא (בר כוכבא) עד שרבי עקיבא נטה לחשוב שהוא משיח ודרש עליו הפסוק **"דרך כוכב מיעקב"**.

ומספרים חז"ל: שלוש שנים ומחצה צר אדריינוס קיסר על ביתר ולא יכל לה. כי רבי אלעזר המודעי היה יושב בשק ואפר ומתפלל בכל יום: **"רבונו העולמים אל תשב בדין היום..."** וכח תורתו ותפלתו הגנה על העיר.

ביקש אדריינוס לעזוב כי ראה שאינו מצליח לנצחם, ניגש כותי אחד (שכנראה ידע את סוד ההגנה של העיר) אל אדריינוס ואמר לו:

אל תתייאש, אני אסדר לך את הניצחון. מה עשה? הוא נכנס לעיר בסתר (דרך ביב של שופכין) ניגש לרבי אלעזר המודעי שהיה עסוק בתפלתו ועשה עצמו כלוחש דבר-מה באוזנו. אנשים שראו זאת הביאוהו מיד לבר כוזיבא ואמרו לו: זה הכותי לחש משהו באוזני דודך (רבי אלעזר היה דודו של בן כוזיבא), שאל אותו בן כוזיבא מה אמרת לו ומה אמר לך? שיקר הכותי וסיפר שרבי אלעזר אמר לו שרוצה למסור את העיר לאדריינוס. הלך בר כוזיבא ושאל את רבי אלעזר המודעי: מה אמר לך הכותי? השיב לו: לא אמר לי כלום. כעס בר כוזיבא ובעט ברבי אלעזר והרגו. מיד יצאה בת קול ואמרה: הרגת את רבי אלעזר המודעי זרוען של ישראל ועין ימינם (שהיה מעמידן בתפלתו ובאור תורתו) לפיכך זרועו של אותו האיש תיבש ועין ימינו תכה. מיד נלכדה ביתר ונהרג בן כוזיבא!

הביאו את ראשו לאדריינוס. שאל אדריינוס: מי הרגו? וראו נחש כרוך על צווארו. אמר אדריינוס: אילולא שאלוקי הרגו מי יכול לו, וקרא עליו את הפסוק (דברים לב) **"אם לא כי צורם מכרם וה' הסגירם"**.

נה כי כן, זו היתה טעותו הטראגית של בר כוזיבא שבטח בכוחו הגדול ובכח חייליו הנועזים, והתעלם כליל מהכח האמיתי שהגן על העיר - כח תורתו ותפלתו של רבי אלעזר המודעי, וכשהרסו במו ידיו את הכח הזה, הביא על עצמו ועל ביתר את החורבן הנורא.

עוד מסופר, שבשנת תשכ"ז, לפני שפרצה מלחמת ששת הימים, כשהישוב בארץ היה שרוי בצרה גדולה, בפחד ובאימה ממה שעתידי לקרות, בחר הגאון **רבי יהודה צדקה זצ"ל** עשרה אברכים מצטיינים, מחכמי ישיבת פורת יוסף, שיהיו יושבים ועוסקים בתורה ללא הפוגה ביום ובלילה עד שיעברו ימי החורם, מבלי שיתעניינו כלל בשום דבר חיצוני אפילו לא בחדשות היום.

הרב צדקה הסביר את מעשהו בנימוק הבא: **"הרי אפילו בסדום הרשעה, אם היו בה עשרה צדיקים, היה הקב"ה נושא פנים בגללם לכל הדור: כל שכן אצלנו, אם נושיב עשרה צדיקים לעסוק בתורה באופן רצוף ומבלי להסיח דעת מכל הסובב אותם בימי חרדה ומתח כאלו - זכותם יכולה להגן על כל הדור."**

אומרת המשנה (פאה פ"א מ"א): **"אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵדָם אוֹכֵל פְּרוֹתֵיהֶם בְּעוֹלָם הָזֶה, וְהִסְתָּר לֹא לְעוֹלָם הָבָא: כְּפֹדֵי אֵב וְאֵם, וּגְמִילוֹת חֲסָדִים, וְהִבָּאָת שְׁלוֹם בֵּין אָדָם לְחֵבְרוֹ; וְלִתְלִמּוֹד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כָּלֶם."**

כאשר המשנה מונה את אותם דברים נשגבים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקטר קיימת לו לעוה"ב, היא מונה מצוות כמו: כיבוד אב ואם, גמילות חסדים והבאת שלום בין אדם לחברו, משום שיש בהם **הטבה עצומה לזולת, הן לפרט והן לכלל**, אולם המשנה חותמת ומציית גם את הדבר העולה על כולם בהטבתו והוא **"תלמוד תורה כנגד כולם"**.

ללמדנו: שתלמוד תורה, אין היא רק מצוה נשגבה בין אדם למקום, **אלא יש בה גם הטבה עצומה בין אדם לחברו ובין אדם לעצמו.**

ומפרש רש"י: "אוכלת יושביה - בכל מקום שעברנו מצאנום קוברי מתים, והקב"ה עשה לטובה כדי לטרדם באבלם ולא יתנו לב לאלו:"

ומסבירה הגמרא (סוטה, ל"ה, ע"א), שכדי למנוע את חשיפתם בידי יושבי הארץ, פרצה בכנען מגיפה, ובכל מקום שבאו המרגלים, מת האיש החשוב באותו מקום כדי שכל בני המקום יהיו טרודים בהלווייתו ולא יבחינו ויחשדו בו. הקב"ה עשה את הדברים לטובתם, והם טעו בפירוש המציאות שנתגלתה לעיניהם, ופירשוהו כ"אֵרֶץ אוכלת יושביה".

במהלך יסוריו טען איוב: שמא טעות יש כאן והוא אינו ראוי לייסורים שנחתו עליו! וכך אומר המדרש: "אמר לפניו: ריבונו של עולם, שמא רוח סערה עברה לפניך ונתחלף לך בין איוב לאיוב!"

הגמרא (בבא בתרא טז ב) מביאה תשובות לטענתו של איוב, הממחישות את הנהגתו המופלאה של הקב"ה בכל ברואיו לכל פרטיהם:

"חָלַל אֶזְלוֹת תְּשֻׁמֶר. (איוב לט, א) - אילה זו רחמה צר, בשעה שכורעת ללדת אני מזמין לה דרקון שמכישה בבית הרחם ומתרפה ויולדת. ואלמלי מקדים רגע אחד או מאחר רגע אחד, מיד מתה. בין רגע לרגע לא נתחלף לי, בין איוב לאיוב נתחלף לי!"

אמר הקב"ה לאיוב: "הִיָּדְעָתָ--עַתָּה, לָדַת יַעֲלִי-סָלַע; חָלַל אֶזְלוֹת תְּשֻׁמֶר. - האם אתה יכול לחוות מראש את שעת לדתה של האיילה? רחם האיילה צר מכדי אפשרות מעבר הולד, ולכן בשעה שהיא כורעת ללדת אני מזמין נחש שמכיש אותה בבית הרחם ומרפה את שריריה וכך היא יולדת בשלום. אולם אילו היה הנחש מקדים רגע אחד, או מאחר ברגע אחד - הייתה מתה מן הארס, לפי שרק ברגע הלידה מתפשט בגופה נוגדן לאותו ארס. אם השגחת כי פרטנית, היעלה על דעתך שהחלפתי אותיות איוב באותיות איוב!"

מתברר שהאיל המוזכר בחז"ל טבעו הוא לצוד נחשים. חז"ל אומרים, שבית שיש בו נחשים מביאים לתוכו קרן של איל ומכניסים בתוכו עשן המתפזר בחלל הבית, ומיד הנחשים בורחים רק בהריחם את ריח האיל!

רבי אלימלך בידרמן שליט"א סיפר כי קיבל מכתב מאת אחד מגדולי הדור שהסביר בו בטוב טעם מדוע דווקא הנחש מציל את האיילה: כאמור, האויב המר ביותר של הנחש הוא האיל. כאשר האיילה כורעת ללדת מזהה הנחש הזדמנות חד פעמית לנקום באויב המר שלו. אין הוא מכיש אותה מתוך טוב לב או מחמת מידות טובות, אלא הוא מנצל את ההזדמנות להיפרע ממנה. מכיש הנחש את האיילה וממשיך בזחילתו, בטוח שהרגה.

אבל יושב בשמים ישחק, והוא מראה לכל עד כמה מעשה נקמה זה אינו אלא חסד גמור עם האיילה, להציל את חייה ואת חייליה...

גם האיילה באותו רגע בוודאי רואה בכל המאורע טרגדיה נוראה, כשהיא מוכשת על ידי האויב שלה כשאין היא יכולה להתגונן, אבל האמת היא שבאותו רגע ניצלו חייה.

כך על האדם להתייחס לכל המאורעות שחולפים עליו. אין לנו כלים לראות את ההיקף, אך זאת אנו יודעים: **שהכל מדויק ומכוון, ולטובתנו.**

ויש לשאול: מה גרם להם המרגלים אלו להיכשל בחטא הפרשנות השגויה? מדוע לא השכילו לפרש נכון את ראייתם? והלא "כולם אנשים" צדיקים היו ובציווי ה' נשלחו? כיצד הפכו אנשי מידות אלו ברגע אחד מ"כולם אנשים" ל"רשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר"?

כדי לא להיכשל בהענקת פרשנות שגויה לאירועי המציאות, נדרש המתבונן לחוסן האמונה – שתהא אמונתו בבורא יתברך אמונת אמת, יציבה וחזקה, שרירה וקיימת. שבכוחה של תכונה זו להצילו מהטעויות החוששים ומעריצות השכל.

יש דרגות שונות באמונה בה'.

הדרגה הבסיסית ביותר היא להאמין שה' ברא את העולם. כדי להאמין בכך אין צורך בבנייה יתרה. כל מי שאינו כסיל או שוטה מופלג, מבין כי ההיגיון מחייב זאת, שהרי אפילו עצם דומם כמו כוס, מחט או בגד, איש אינו מעלה על דעתו כי נוצר מאילולו, ועל אחת כמה וכמה אין לומר כן על הבריאה כולה המלאה בחכמה כבירה.

דרגה גבוהה מזו, היא להאמין שמה שהאדם יוצר במו ידיו, גם הוא נעשה על ידי הבורא, ולא לומר כי "כוחי ועוצם ידי עשו לי את החייל הזה".

וישנה **דרגה גבוהה יותר**, להאמין בבורא יתברך גם כאשר האדם רואה דברים בלתי מובנים בהתנהגות ה', להאמין ולא לשאול שאלות.

חטאם של המרגלים היה, אפוא, שהם איבדו את אותה אמונה איתנה שאינה מתערערת גם למראה מציאות בלתי מובנת.

הרב קוק כתב, שעד היום מלווה אותנו "זוהמת המרגלים" - חטא של קטנות-אמונה שצריך לתקן.

כתב האדמו"ר מפאסצ'נה **זצוק"ל** בספרו הנפלא **אש קודש**:

"נבין נא, המרגלים דברים של טעם ושכל אמרו (יג, כח): "אִפְסָ כִּי-עָזוּ הָעַם, הַיֹּשֵׁב בְּאֶרֶץ; וְהָעָרִים, בְּצֻרוֹת גְּדֹלֶת מָאָד, וְגַם-יְלָדֵי הָעֵנָק, רָאִינוּ שָׁם.", ולמה לא התווכח כלב עמהם לסתור את דבריהם וטענותיהם, ורק סתם כך ענה: "עֲלָה נָעֲלָה וְנִרְשָׁנוּ אֶתָּה--כִּי-יָכֹל נֹכַח, לָהּ."!

מסביר האדמו"ר ומבאר, כי כך צריכה להיות אמונת איש הישראלי; עליו להאמין בה' שיושיעהו ולהתחזק באמונה זו לא רק בשעה שרואה את הדרך לישועתו על פי שכלו ודרך הטבע – אלא עליו להאמין בה' שיושיעהו ויתחזק באמונתו גם בשעה שאינו רואה חס וחלילה שום מוצא על פי שכל ודרך הטבע לישועתו. ואדרבה, בשעה זו טוב שלא יתעקש למצוא איזה שכל ומבוא על דרך הטבע. אלא רק יאמין בה' שיושיעהו, ויתחזק באמונתו ובטחונו. ופגם באמונתו ובטחונו בה' בשעה זו, יוכל לעצור את ישועתו חס וחלילה.

"רק צריך לאמר: הכל אמת, ש'עז העם היושב בה'! כנים הדברים ש'הערים בצורות גדולות מאד'! – ומכל מקום הנני מאמין בה' שהוא למעלה מהגבול והטבע שיושיענו, 'עלה נעלה וירשנו אותה'! רק אמונה ובטחון כזה בה' מקרב את ישועתנו."

זאת ועוד; בהסברו לחטא המרגלים כותב הזוהר הקדוש במפורש כי **מניעים זרים** הם שעמדו בבסיס פרשנות השגויה של המרגלים. המרגלים ידעו כי כניסתם לארץ ישראל תגרום לביטולו של מוסד הנשיאות ולהקמתו של מוסד המלוכה שיוירדם מגדולתם, וחפצו להותיר את המצב על כנו ולהישאר במדבר, ונמצא כי מניעים זרים אלו הם שגרמו להם לפרשנותם המוטעית. וכן כתב **רמח"ל** במסילת ישרים: "...הוא שגרם לפי דעת חכמינו ז"ל אל המרגלים שיוציאו דיבה על הארץ וגרמו מיתה להם ולכל דורם מיראתם פן ימעט כבודם בכניסת הארץ, שלא יהיו הם נשיאים לישראל ויעמדו אחרים במקומם".

הרי לעינינו שתי אפשרויות שיכולות להטעות את בעליהן ולהביאם לידי טעות בהבנת מעשי ההשגחה. **המניעים הזרים וקטנות האמונה**, יש בהם כדי לסכן את אמינות פרשנותנו לאירועי החיים, ועל כן, כאשר נחפוץ לדעת את רצון ה', עלינו לבחון את חוסנה של אמונתנו מחד גיסא, ואת נקיות דעתנו מאידך גיסא.

לפי "חוק הפירוש" עת נגוע האדם במניעים זרים ובחסרון האמונה, מאפשרת לו ההשגחה לטעות בפירוש המציאות ואף מסייעת לו בכך שהרי אמר הקב"ה "אני אמרתי להם שהיא טובה. חייהם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים למען לא יירשוהו" (רש"י, י"ג, ב').

דור המדבר שמאס בארץ היעוד נענש בארבעים שנות נדודים עד לכלותו במדבר. רק בניהם יזכו להיכנס לארץ. בשמע הגזרה, קבוצה קטנה (המעפילים) מבני ישראל מנסה להתקדם ולהיכנס לארץ ישראל באופן עצמאי, בניגוד להוראת השם - ניסיון שנגמר בתבוסה.

"וַיִּשְׁכְּמוּ בַבֶּקֶר, וַיַּעֲלוּ אֶל-רֹאשׁ-הָהָר לֵאמֹר: הֲנֵנוּ, וְעַלֵּינוּ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אָמַר ה'--כִּי חָטֵאנוּ." (יד, מ)

"האמרי אמת" מגור ביקר פעם אצל רבי דוד מקילץ, תלמידו של רבי יחיאל מאלכסנדר. בשיחתם הגיעו אל דור המדבר ועל חטא המרגלים, ותוך כדי שיחה שאל ה"אמרי אמת":

"הרי אמרו חז"ל, ששערי תשובה לא ננעלו. תמה אני אם כן, למה לא התקבלה תשובת העם, שאמרו "הננו ועלינו, כי חטאנו!"

השיב רבי דוד: "מתי תשובה אינה חוזרת ריקם? כאשר האדם מכיר בחטאו וחוזר בתשובה שלמה. אולם העם שבמדבר לא אמר "הננו ועלינו, כי חטאנו", אלא אמר "הֲנֵנוּ, וְעַלֵּינוּ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אָמַר ה'--כִּי חָטֵאנוּ.", ומשמעות דבריהם היא, שלא הודו בחטאם אלא אמרו – שה' אמר שחטאנו, ומפני שלא הייתה חרטה אמיתית, לא התקבלה תשובתם".

לע"נ אסתר מזרחי בת יחזקאל וכתון ז"ל

נלב"ע ב' טבת ה'תשס"ט. ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ ר' יצחק ב"ר נסים מזרחי ז"ל

נלב"ע י"ח תשרי ה'תשס"ט. ת.נ.צ.ב.ה.